

| Skriv ut |

Synpunkter på Utgivarnas utredning om ett framtida medieetiskt system

Jag vill först och främst slå fast att detta är en mycket välkommen utredning och i sina huvuddelar ett väl genomarbetat förslag.

Under mina år som utgivare av Östgöta Correspondenten fick jag på nära håll se den utveckling som gör denna förnyelse av det pressetiska systemet i det närmaste nödvändig.

När jag började på Corren 2004 fanns det en papperstidning och en hemsida. När jag slutade 2011 hade vi utöver det webb-teve, marksänd teve, en mobil plattform, en PDF-tidning, flera konton på Facebook (sport och kultur), appar under uppbyggnad, enskilda medarbetare som twittrade och ett otal bloggar på såväl egen plattform som externa.

En del av dessa omfattades av det pressetiska systemet, andra inte. Särskilt komplicerat var det när det gällde rörlig bild. Den marksända tevekanalen 24Corren föll under Granskningsnämndens ansvar, medan web-tevekanalen granskades av PO/PON. Detta trots att kanalerna i princip var identiska.

I praktiken innebar/innebär det att exakt samma klipp skulle kunna anmälas till båda instanserna och fällas i den ena och frias i den andra.

Detta enkla exempel visar att när mediehusen strävar efter att publicera sig i så många kanaler som möjligt, så måste det pressetiska systemet följa med. Ett system som bara täcker delar av mediehusens verksamhet kommer att bli allt mer svårbegripligt för allmänheten och därmed förlora i relevans.

En fråga som måste ställas innan man börjar skissera ett nytt system:

Fungerar självreglering?

Min uppfattning är att så är fallet. De medier som idag faller inom yttrandefrihetsgrundlagarnas gränser och skydd har vid en internationell jämförelse en mycket hög etisk nivå. Hänsynen till privatlivet är omfattande, vilket till exempel tar sig uttryck i en återhållsamhet när det gäller namngivning av personer som befinner sig i utsatta situationer, till exempel brotts- och olycksoffer.

På den del av internet som inte har ansvarig utgivare finns det många exempel på hemsidor som inte tar sådana hänsyn, utan istället satt i system att leta fram och publicera identiteten på människor som traditionella medier valt att anonymisera. Det har länge spekulerats i att traditionella medier av konkurrensskäl skulle tvingas att följa dessa hemsidor i fotspåren. Så har det inte blivit. Den intressanta trenden är inte att till exempel våra dagstidningar blir allt mer brutala, utan att de etiska ställningstagandena ligger så fast. Att de förändringar man kan se är så små.

Trenden är snarast är de pressetiska övertrampen minskar. Sedan ett år ökar antalet anmälningar till PO kraftigt. I år hittills med cirka 70 procent. Den viktigaste orsaken till det är att vi underlättat för anmälan genom att öppna möjligheten att anmäla via vår hemsida. Samtidigt har antalet fällningar i Pressens Opinionsnämnd sjunkit till historiskt låga nivåer. I fjol klandrades drygt 30 tidningar, jämfört med en normal nivå runt 50. År 2011 klandrades över 60 tidningar.

Ur ett samhällligt perspektiv är det viktigt med självreglering av medierna:

- Ett anständigt tonfall i det offentliga samtalet har ett egenvärde. Det gör det lättare för medierna att fylla sin roll som demokratiskt torg och som förmedlare av information som är viktig för samhällets utveckling.
- Ett medieetiskt system ger enskilda medborgare en möjlighet till offentlig upprättelse om man behandlats illa i en publicering. En möjlighet som dessutom är kostnadsfri.
- Det minskar behovet av begränsande lagstiftning på tryckfrihetens område.

Det självreglerande pressetiska systemet har naturligtvis även inbyggda brister. Det mest uppenbara är avsaknaden av hårda sanktionsmöjligheter. Upprättelse genom offentlighet i det medium som kritiseras är vad som erbjuds.

Utgivarnas utredning är en mycket bra utgångspunkt för att skapa ett nytt medieetiskt system. Framför allt för att utredningen inte ensidigt slår fast hur det bör vara på olika punkter, utan också resonerar runt för och nackdelar med alternativ.

Min uppfattning är att många detaljfrågor som behandlas i utredningen behöver diskuteras vidare i en implementeringsfas. I detta yttrande nöjer jag mig med att ta upp några av de centrala frågorna.

Vad ska kunna prövas?

I dag prövar PO/PON om publiceringar medfört en oförsvarlig publicitetsskada för enskilda personer. De berörda ska själv anmäla, eller göra det via ombud.

Utredningen öppnar för prövningar av ett bredare perspektiv, MO/MEN ska kunna pröva till exempel utifrån begreppet "saklighet" och att synen på publicitetsskada skulle kunna vidgas från att gälla en person till att gälla en grupp.

Det innebär att om en osaklig uppgift i en tidning medför skada för en grupp människor ska saken kunna anmälas till MO och klandras av MEN.

Jag tror att en sådan förändring skulle kunna ge MO/MEN en mer framträdande roll i allmänhetens ögon och därför vara av godo. Möjligen skulle en sådan förändring över tid innebära en kraftig ökning av antalet anmälningar och därför ställa krav på mer utredningsresurser i systemet.

I alla händelser är det en mycket stor förändring jämfört med i dag. Jag utgår därför från att de som arbetar vidare med förslaget till MO/MEN nogra överväger konsekvenserna innan man går vidare med förslaget.

Vem ska kunna anmäla?

Ovanstående förslag innebär att det inte längre bara är den som är direkt utpekad i ett nedsättande sammanhang som skulle kunna anmäla. Det vore en rimlig följd om basen för vad som kan prövas breddas.

Huvudmannens konstruktion

Hur ersättaren till dagens Pressens Samarbetsnämnd ska utformas är en sak för de organisationer och/eller företag som ska ingå. Förslaget att skapa en mer stabil struktur, med till exempel stadgar som styr verksamheten, är klokt.

Vem ska ha majoritet i MEN?

I dagens Pressens Opinionsnämnd består en beslutsför grupp av fyra representanter för branschen, tre för allmänheten samt en domare. Domaren har utslagsröst om han eller hon väljer att stödja minoriteten vid röstläget 4-3.

Utredningen föreslår att allmänheten ska få majoritet i MEN. Jag förstår tanken, men känner en viss tveksamhet. Jag menar att det har ett starkt symbolvärde att domarna har avgörandet i sin hand vid jämna omröstningar. Deras erfarenhet av svåra avgöranden är av mycket stor betydelse för nämndens trovärdighet.

Jag skulle kunna tänka mig en sammansättning där medierna och allmänheten har lika många platser runt bordet – vilket skulle ge domaren än ännu mera tydlig utslagsröst än idag.

Sociala medier

Utredningen väcker tanken att sociala medier under vissa omständigheter ska kunna prövas, trots att de inte står under utgivarens juridiska ansvar. Det skulle gälla konton som är knutna till medier som omfattas av det medieetiska systemet.

Under våren har denna sak undersökts av en arbetsgrupp på uppdrag av Pressens Samarbetsnämnd. Gruppen och nämnden är i princip överens om att redan nu genomföra en sådan förändring. Beslutet tas i höst. Om det beslutet tas

skulle denna regelförändring kunna följa med in i MO/MEN:s regelverk.

Yrkesetiken

De yrkesetiska frågorna handhas idag av Journalistförbundets Yrkesetiska nämnd. Verksamheten i denna nämnd har ofta fått kritik för att vara tandlös. Jag instämmer till stora delar i denna kritik. Därför känner jag tveksamhet inför att i detta läge lyfta in yrkesetiska avgöranden i MO/MEN:s verksamhet.

Inför Levesonutredningens rapport i Storbritannien lade mediebranschen fram ett eget förslag till nytt pressetiskt system. I det inkluderades även yrkesetiken. Tidningar och enskilda journalister skulle alltså kunna kritiseras inte bara för vad som står i tidningen, utan även de arbetsmetoder man använt för att få fram uppgifterna.

Frågan är bara hur man ska bygga upp underlag för att fatta trovärdiga beslut. I Storbritannien föreslog branschen att pressnämnden skulle ha en särskild avdelning med uppgift att till exempel förhöra journalister och till och med kunna gå in på redaktioner och beslagta arbetsmaterial.

Mycket talar för att det är den typen av befogenheter som behövs för en effektiv granskning av yrkesetik. Det skulle emellertid stå i strid med den tradition vi har i Sverige att utrusta det självreglerande systemet med polisliknande befogenheter. Till det kommer de problem som skulle uppstå kring källskyddet.

Jag föreslår därför att yrkesetiken läggs åt sidan i det förändringsarbete som nu står för dörren.

Resurser

Utredningen föreslår en viss ökning av resurserna till MO/MEN jämfört med dagens pressetiska system. Jag tror att utredaren underskattat behovet. Med tanke på att arbetsområdet vidgas på ett betydande sätt är min uppfattning att det behövs en betydande resursförstärkning jämfört med idag.

I det fortsatta arbetet är det viktigt att beakta denna fråga. Om det sjsätts en ny medieetisk struktur som inte förmår lösa de uppgifter den fått, kommer det allvarligt att hota systemets trovärdighet hos allmänheten.

Avslutande ord

Min förhoppning är att Utgivarna omgående tar initiativ till fortsatt arbete, så att ett system av det slag som skisseras kan bli verklighet inom ett till två år.

Arbetet bör bedrivas i en bred grupp som innefattar representanter för en tänkt framtida huvudman.

Stockholm den 14 juni 2013

Ola Sigvardsson

Allmänhetens Pressombudsman, PO